

THE SENSES OF TOUCH

HAPTICS, AFFECTS AND TECHNOLOGIES

MARK PATERSON

ที่มา : <https://openlibrary.org/books/OI11911608M/>

The_Senses_of_Touch

บทปริทัศน์หนังสือ

The Senses of Touch: Haptics, Affects and Technologies (2007)

โดย Mark Paterson

ฉัตรชัย ศิริวิทย์รัตน์

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชามานุษยวิทยา

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ข้อมูลเบื้องต้น

หนังสือ *The Senses of Touch: Haptics, Affects and Technologies* (2007) โดย Mark Paterson เป็นหนังสือที่ย้อนทบทวนความเข้าใจเกี่ยวกับผัสสะการสัมผัส (touch) ที่ถูกหลงลืมไปโดยเจตนาและถูกแทนที่ด้วยความเป็นอันดับหนึ่งของผัสสะการมองเห็น (visual primacy) ที่เริ่มก่อตัวขึ้นมาอย่างยาวนานบนเส้นทางประวัติศาสตร์ทางปรัชญานับตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ ก่อนที่จะได้รับสถาปนาความสำคัญเหนือผัสสะอื่นจนกระทั่งกลายมาเป็นผัสสะครอบงำ (dominant sense) ในโลกตะวันตกนับตั้งแต่ยุคเรอเนสซองส์ในศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา

แม้ว่าผัสสะการสัมผัสจะถูกหลงลืมไปและถูกจัดลำดับทางผัสสะในฐานะผัสสะที่ต่ำสุดในบรรดาผัสสะทั้งหมดของมนุษย์ แต่หนังสือเล่มนี้ได้ย้ำเตือนเราว่า การสัมผัสเป็นผัสสะแรกสุดที่มนุษย์ใช้ในการรับรู้เชิงพื้นที่นับตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ก่อนที่ผัสสะอื่น ๆ จะถูกเผยตัวและฝึกฝนในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม การสัมผัสก็ยังคงเป็นผัสสะพื้นฐานที่ประทับแฝงฝังในเรือนร่าง (embodied) ของมนุษย์ แม้กระทั่งในยามที่การมองเห็นถูกทำให้เป็นการเชื่อ (seeing is believing) แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าความรู้สึกคือความจริง (feeling is the truth) ยกตัวอย่างที่สามารถอธิบายวลีดังกล่าวได้อย่างชัดเจน คือ เหตุการณ์หลังจากการพินาศพระชนม์ของพระเยซูเจ้าที่มาปรากฏพระวรกายต่อสายตาของเหล่าสาวกมิเพียงโรมัสอัครสาวก (Thomas the Apostle) เพียงผู้เดียวเท่านั้นที่มีความกังขา กล่าวคือเขาไม่อาจเชื่อได้ว่าบุคคลที่ปรากฏต่อสายตาของเขาจะเป็นพระผู้ไถ่บาปจริง ๆ จนกว่าจะได้ลองเอานิ้วแหย่ลงไปสัมผัสกับบาดแผลการตรึงกางเขนที่พระวรกาย เพื่อพิสูจน์ความจริงผ่านความรู้สึก

ในเบื้องต้นหนังสือเล่มนี้เป็นการชวนกลับไปทำความเข้าใจการสัมผัสในฐานะผัสสะแรกสุดของมนุษย์ โดยใช้โบราณคดีแห่งการรับรู้ผ่านการขุดค้นทางปรัชญาและสืบย้อนประวัติศาสตร์ทางผัสสะ ซึ่งเป็นการ

ย้อนให้เห็นร่องรอยของการสัมผัสผ่านประวัติศาสตร์ทางปรัชญาที่ค่อยๆ เบียดบังการสัมผัสลงและแทนที่ด้วยการมองเห็นโดยเจตนา นอกจากนี้ ภายในหนังสือยังตรวจสอบบทบาทของการสัมผัสและประสบการณ์ทางสัมผัส (touching experience) ต่าง ๆ ทั้งสุนทรียศาสตร์ การออกแบบดิจิทัล ความพิการทางการมองเห็น และการบำบัดเยียวยาด้วยการสัมผัส โดยอธิบาย ผ่านกรอบของปรากฏการณ์วิทยา

สังเขปเนื้อหา

เนื้อหาของหนังสือประกอบไปด้วยเนื้อหาจำนวน 8 บท ดังนี้

บทที่ 1 The Primacy of Touch ทำหน้าที่เป็นบทนำของหนังสือ ดังนั้น ภาพรวมของบทนี้จึงเป็นทั้งที่มาและความสำคัญของปัญหาหรือกระบวนการ ทำให้เป็นปัญหา (problematize) ต่อผัสสะการสัมผัส นอกจากนี้ยังเป็นการ กำหนดเค้าโครงของหนังสือและวางกรอบความคิดภายในแต่ละบท อย่างไรก็ตาม เนื้อหาของบทนี้เริ่มต้นด้วยการหยิบยกเอามโนทัศน์ การจัดเรียง ลำดับทางผัสสะที่กำหนดให้การสัมผัสเป็นผัสสะที่มีความลึกซึ้ง และเป็นปรัชญามากที่สุด ในขณะที่การมองเห็นเป็นผัสสะที่ผิวเผินที่สุด ของ Denis Diderot จาก *Letter on the Blind* (1749) ตามต่อด้วยมโนทัศน์ การจัดเรียงลำดับทางผัสสะที่กำหนดให้การมองเห็นเป็นผัสสะสำคัญที่สุด และการสัมผัสเป็นผัสสะที่ต่ำสุด จากงานเขียน *De Anima* (350 ปีก่อน คริสตกาล) ของ Aristotle เพื่อเป็นการจุดประเด็นปัญหาทางประวัติศาสตร์ ทางปรัชญาเกี่ยวกับความเป็นอันดับหนึ่งของผัสสะที่จำเป็นต้องได้รับการ ตรวจสอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสัมผัสและการมองเห็น

แม้ว่าในความเป็นจริงเรายังเป็นผู้สืบทอดมรดกขนบทางปรัชญาที่ สถาปนาความเป็นอันดับหนึ่งของการมองเห็นทั้งปรัชญาคลาสสิกและปรัชญา สมัยใหม่ แต่ Peterson พยายามชี้ให้เห็นวิธีการสร้างข้อโต้แย้งต่อความ เป็นอันดับหนึ่งของการมองเห็นด้วยการสัมผัสในฐานะการเป็นผัสสะพื้นฐาน

แรกสุดของมนุษย์ โดยที่การสร้างข้อโต้แย้งข้างต้นดำเนินการผ่านกระบวนการตรวจสอบแง่มุมต่าง ๆ ของการสัมผัส ทั้งจากข้อมูลทางวรรณกรรม ประวัติศาสตร์ ปรัชญา สรีรวิทยา และเทคโนโลยี ซึ่งกระบวนการตรวจสอบที่ว่านี้สามารถเทียบได้กับ ‘โบราณคดีแห่งการรับรู้ (archaeology of perception)’

ดังนั้น ผลของการสืบค้นโบราณคดีแห่งการรับรู้โดยมุ่งไปยังปรัชญาปรากฏการณ์วิทยาได้ขยายความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากขึ้นเกี่ยวกับการสัมผัส ในตอนท้ายของบทนำนี้ ซึ่งผู้เขียนจะขอหยิบยกเป็นตัวอย่าง 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือ การรับรู้ด้วยการสัมผัสสามารถเกิดขึ้นในทั้งรูปแบบการสัมผัสแบบฉับพลัน (immediate touching) ผ่านทางผิวหนังและร่างกาย และรูปแบบการสัมผัสที่ลึกซึ้ง (deep touching) ที่หมายถึงอารมณ์ความรู้สึก (affective) ประเด็นที่สอง คือ ลักษณะการทำงานของสัมผัส ที่แม้ว่าการสัมผัสจะถูกมองว่าไม่มีอวัยวะเฉพาะของตน ทว่าในความเป็นจริงแล้ว การสัมผัสเป็นปฏิสัมพันธ์ของร่างกายทุกส่วน และอาจรวมถึงการสอดประสานกันระหว่างผัสสะพื้นฐานทั้งหมด

บทที่ 2 Learning How to See, Describing How to Feel: a ‘Felt’ Phenomenology เป็นบทที่สำคัญมากที่สุด เนื่องจากเป็นบทที่นำเสนอสิ่งที่เรียกว่า ปรากฏการณ์วิทยาแห่ง ‘การรู้สึกได้’ (‘felt’ phenomenology) ซึ่งเป็นโครงการทางปรากฏการณ์วิทยาที่ Peterson ต้องการพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการสัมผัสในบทถัด ๆ ไป ดังนั้น อาจสรุปภาพรวมของประเด็นบทนี้ในเบื้องต้นได้ว่าเป็นการพยายามหาจุดเชื่อมต่อการสัมผัสและการมองเห็น เพื่อนำเข้าสู่การสนทนากับปรัชญาปรากฏการณ์วิทยา โดยเนื้อหาของบทนี้เริ่มต้นด้วยการทบทวนปรัชญาปรากฏการณ์วิทยาควบคู่กันไปกับการสร้างบริบทความเข้าใจที่กว้างขึ้นของผัสสะการสัมผัส

การทบทวนปรากฏการณ์วิทยาเพื่อหากรอบการวิเคราะห์เกี่ยวกับการสัมผัสที่เหมาะสมในบทนี้ ดำเนินการผ่านแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์เป็นสำคัญ เนื่องจาก Peterson มองว่าสุนทรียศาสตร์เป็นจุดเริ่มต้นที่ถูกต้องในการกำหนดแนวคิดเกี่ยวกับการสัมผัสที่เป็นผลรวมของการสอดประสานระหว่างผัสสะที่หลากหลาย (manifold senses) โดยเฉพาะการสัมผัส (ทั้งในบริบทของ touch และ haptic) และการมองเห็น โดยเริ่มต้นจากมุมมองที่ว่าสุนทรียศาสตร์เป็นองค์รวมของผัสสะทั้งหมด (senses-faculty) และเป็นองค์รวมการรับรู้ทางจิต (psychic faculty of perception) ที่ครอบคลุมทั้งผัสสะและการรับรู้ตามแนวทางของ Aristotle สำหรับ Aristotle สุนทรียศาสตร์ ถูกอธิบายว่าเป็นความรู้สึก (feeling) ซึ่งเกิดขึ้นได้ในสองระดับ คือ ระดับแรก ความรู้สึกทางร่างกาย (bodily feeling) หรือ *paschein* เกิดจากการรับรู้ผ่านอวัยวะรับสัมผัส (perception as an organism) เป็นการเคลื่อนย้ายและส่งความรู้สึก (being moved and affected) และจากการผันแปร (alteration) องค์รวมของผัสสะ ในแง่นี้ การสัมผัสถูกอธิบายได้ว่าเป็นความรู้สึกทางร่างกายที่มุ่งเน้นไปยังจิตใจอย่างชัดเจน เนื่องจากไม่มีศูนย์กลางจากอวัยวะรับสัมผัส และระดับที่สอง ความรู้สึกจากการรับรู้ทางกาย (tactual perception) หรือ haptic ก่อนจะนำเอาแนวคิดสุนทรียศาสตร์ของ Aristotle มาสนทนากับแนวคิดเกี่ยวกับผัสสะของนักปรัชญาปรากฏการณ์วิทยา คือ Maurice Merleau-Ponty และ Edmund Husserl

เราสามารถสรุปได้ว่า ในการกำหนดกรอบปรากฏการณ์วิทยา ด้านการสัมผัส เราจำเป็นต้องเพิ่มประสบการณ์ทางกายสัมผัส (tactile experience) ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นหลักการรับรู้เชิงพื้นที่-ปริมาตรของคนตาบอด ลงไปพิจารณาพร้อมกับประสบการณ์ทางการสัมผัส (touching experience) ผ่านการทำงานสอดประสานกันของผัสสะทางกาย (somatic senses) ซึ่งประกอบไปด้วย การรับรู้ทางอากัปภิกิริยา (proprioception)

ความรู้สึกเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของร่างกายและแขนขา (kinaesthesia) และความรู้สึกจากระบบการทรงตัวและการเคลื่อนไหวที่ได้มาจากข้อมูลในหูชั้นใน (vestibular sense) ท้ายที่สุด การทำงานสอดประสานกันของผัสสะทางกายที่ว่่านี้ เรียกว่า ‘haptic’ ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกคำว่า haptesthesia หมายถึง เกี่ยวกับ/เกี่ยวข้องกับผัสสะการสัมผัสหรือผัสสะกายสัมผัส

การสร้างบริบทที่กว้างขึ้นของการสัมผัสจากเดิมที่การรับรู้ทางสัมผัส (touch) สามารถรับรู้ได้ผ่านเพียงผิวหนัง มาเป็นการรับรู้ทางสัมผัสที่เรียกว่า ‘haptic’ ที่สามารถรับรู้ได้ผ่านทั้งจากผัสสะพื้นฐานทั้ง 5 (การรับรู้สัมผัสภายนอก) และผัสสะทางร่างกาย (การรับรู้สัมผัสภายใน) ที่ซ่อนตัวอยู่โดยหลักสำคัญประการหนึ่งที่ถูกเน้นย้ำตลอดทั้งบทนี้ คือ การรับรู้ผ่านผัสสะอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการมองเห็นนั้นแยกไม่ขาดกับการสัมผัส แม้ว่าจะอยู่ในระนาบความสัมพันธ์ที่ไม่เท่ากันก็ตาม ท้ายที่สุด การสัมผัสแบบ haptic ที่ว่่านี้นักถูกนำมาอธิบายบริบทการสัมผัสทั้งทางสุนทรียศาสตร์และทางเทคโนโลยีการสัมผัส ดังนั้น การสัมผัสแบบ haptic จึงเป็นจุดเชื่อมต่อที่เหมาะสมในการเริ่มต้นโครงการทางปรากฏการณ์วิทยาแห่ง ‘การรู้สึกได้’ ของเขา

บทที่ 3 Seeing with the Hands, Touching with the Eyes เป็นบทที่เสนอข้อโต้แย้งต่อการเป็นอันดับหนึ่งของการมองเห็นผ่านปมปัญหาของมอลินิวซ์ (Molyneux problem) จาก *Dioptrica Nova* (1692) ของ William Molyneux ผู้ซึ่งมีภรรยาเป็นคนตาบอด โดยเป็นการตั้งคำถามเกี่ยวกับจินตนาการเชิงพื้นที่ในคนตาบอดแต่กำเนิดที่อยู่ ๆ กลับมามองเห็น คำถามที่ว่่านี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาก่อนการผ่าตัดดวงตาจะสำเร็จในประวัติศาสตร์การแพทย์ มันจึงกระตุ้นให้เกิดการคิดทางปรัชญาเกี่ยวกับการรับรู้ระหว่างการมองเห็นและการสัมผัสต่อการรับรู้มาโดยตลอด แม้กระทั่งในปัจจุบันที่การผ่าตัดดวงตาก้าวหน้ามากแล้วก็ตาม คำถามที่ว่่า คือ

ถ้าชายคนหนึ่งตาบอดแต่กำเนิด ผู้ซึ่งได้เรียนรู้และฝึกฝนผ่านการสัมผัสมาตลอดชีวิต เกิดการมองเห็นขึ้นมาทันใด เขาจะสามารถแยกแยะระหว่างทรงกลมและลูกบาศก์ได้หรือไม่ โดยอาศัยเพียงประสบการณ์การสัมผัสที่เขาเรียนรู้มา ? (Peterson 2007, 38)

เนื้อหาของบทความนี้พยายามเข้าตรวจสอบประวัติศาสตร์และปรัชญาเกี่ยวกับบทบาทของการสัมผัสกับจินตภาพเชิงพื้นที่ในบริบทที่การผ่าตัดดวงตาเกิดขึ้นแล้ว โดยเริ่มต้นจากสมมติฐานที่ให้ความเท่าเทียมกันระหว่างผัสสะ คือ การให้มือแทนดวงตา (hands for eyes) และการให้การสัมผัสแทนการมองเห็น (touch for sight) เพื่อที่จะตรวจสอบว่าการรับรู้ทางสัมผัสสามารถสร้างความต่อเนื่องการส่งถ่ายการรับรู้อย่างเท่าเทียมกันหรือไม่ ซึ่งจากการตรวจสอบพบว่า การรับรู้ผ่านการมองเห็นและการสัมผัสไม่ได้มีความเท่าเทียมกัน และไม่ส่งผ่านไปยังการรับรู้จากผัสสะอื่น ๆ หากแต่มีความเป็นารรับรู้เฉพาะผัสสะ โดยการรับรู้เชิงพื้นที่ของคนตาบอดไม่มีแนวคิดที่ชัดเจน ดังนั้น สำหรับคนตาบอดมีเพียงแนวคิดความสัมพันธ์เชิงลำดับของสิ่งที่อยู่รอบตัวเป็นหลัก กล่าวคือ คนตาบอดรับรู้พื้นที่ด้วยการเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่าอุปมาของมอลินีวยังไม่ได้รับการคลี่คลายลง นั่นอาจเป็นเพราะระดับความรุนแรงของการเสียหายทางประสาทตา และประสบการณ์การฝึกฝนทางการสัมผัสอาจแตกต่างกัน

บทที่ 4 The Forgetting of Touch: Geometry with Eyes and Hands เป็นส่วนที่อธิบายบทบาทของเรขาคณิตกับความสัมพันธ์ทางญาณวิทยา กล่าวคือ การเกิดขึ้นของเรขาคณิตที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อญาณวิทยาในการเข้าหาความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเรขาคณิตของ Euclid ส่งผลให้จากเดิมที่การรับรู้โลกและสิ่งต่าง ๆ ในเชิงพื้นที่-ปริมาตร หรือประสบการณ์เชิงพื้นที่ผ่านความสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ มาเป็นการรับรู้เชิงนามธรรมมากขึ้นผ่านเฉพาะเพียงผัสสะการมองเห็น เนื่องจากปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ

ของร่างกาย หรือการสัมผัสถูกลดทอนและแทนที่ด้วยเครื่องมือมาตรวัด ที่คงที่รูปแบบสัญลักษณ์ และแบบจำลองทางเรขาคณิต ซึ่งเป็นการเข้าใจ สิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการเชิงประจักษ์ ดังนั้น นี่จึงเป็นจุดเริ่มต้นในการตรวจสอบ ร่องรอยการหายไปของร่างกายและประสบการณ์ทางการสัมผัส พร้อมไปกับ ทำความเข้าใจการแทนที่ด้วยการสร้างร่างกายขึ้นใหม่ผ่านระบบคิดเชิง เรขาคณิต

เนื้อหาของบทนี้พยายามนำเราย้อนไปยังจุดกำเนิดของเรขาคณิต ที่เชื่อว่ามีรากฐานมาจากมรดกทางปรัชญาคณิตศาสตร์ของ Euclid นักคณิตศาสตร์ชาวกรีกโบราณ โดยการแพร่หลายของระบบคิดเชิงเรขาคณิต ได้เริ่มต้นในยุคกลาง อย่างไรก็ตาม Proclus เชื่อว่าแท้จริงแล้วเรขาคณิตถูก ค้นพบอย่างเป็นรูปธรรมครั้งแรกในอียิปต์โบราณ สำหรับใช้ในการวัดขนาด ที่ดิน เนื่องจากการการขึ้น-ลงของมวลน้ำในแม่น้ำไนล์ได้ทำลายเส้นแบ่ง ของมันลง ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ Proclus เสนอว่ามันคือความจำเป็น ในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้เชิงพื้นที่จากการรับรู้ผ่านผัสสะไปสู่การรับรู้ ผ่านการคำนวณอย่างมีเหตุผล ถึงอย่างนั้นก็ตาม มาตรวัดของเรขาคณิต จากอียิปต์และกรีกกลับยึดเอาองค์ประกอบของร่างกายมาเป็นหน่วยนับ เช่น ศอกและนิ้ว ที่พัฒนาเป็นเครื่องมือมาตรวัด ซึ่งวิธีในการใช้งานเครื่องมือ มาตรวัดดังกล่าวจำเป็นต้องดำเนินการผ่านทั้งมือและดวงตา จากตรงนี้เองได้ย้าเตือน ให้เราพบร่างกายและผัสสะของเราใหม่อีกครั้งหลังจากที่หลงลืมมันไป

บทที่ 5 ‘How the World Touches Us’: Haptic Aesthetics เป็นบทที่ เผยมุมมองเกี่ยวกับประสบการณ์ทางผัสสะที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ไม่ได้รับรู้ หรือสัมผัสโลกเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น หากแต่โลกก็สัมผัสเราเช่นกัน ดังนั้น เพื่อที่จะทำความเข้าใจว่าโลกสัมผัสเราอย่างไร เนื้อหาบทนี้จึงพาเรา ไปทำความเข้าใจมุมมองดังกล่าวผ่านประเด็นทาง ‘สุนทรียศาสตร์ (aesthetics)’ ด้วยการหยิบยกผลงานทางศิลปะจำนวนหนึ่งมาประกอบการ ทำความเข้าใจ เนื่องจาก Peterson มองว่า สุนทรียศาสตร์เป็นพื้นที่ที่ผัสสะ

ทั้งหมดถูกอธิบายด้วยความกำกวมมากที่สุด โดยร้อยเรียงทั้งหมดผ่านเรื่องราวการค่อย ๆ มีชีวิตหรือเนื้อหนัง (flesh) และความรู้สึกของรูปปั้นนาง Galatea ของ Pygmalion ซึ่งถือว่าเป็นแบบจำลองการค่อย ๆ ตื่นขึ้นของผัสสะที่ช่วยให้เราจะเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างการสัมผัสทางร่างกายและการมองเห็น นอกจากนี้ยังช่วยให้เข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า ‘คุณสมบัติทางกายสัมผัส (tactile properties)’ ในตัววัตถุที่สามารถสัมผัสเรา

ในการเผชิญหน้ากับสุนทรียศาสตร์ผ่านศิลปะนั้นเป็นประสบการณ์ทางการสัมผัส (touching experience) แม้ว่าเราจะไม่ได้สัมผัสบนพื้นผิวของมันก็ตาม การสัมผัสที่เกิดขึ้นจากการเผชิญหน้าโดยไม่ได้สัมผัสเชิงกายภาพโดยตรงนั้นเป็นสิ่งที่ Walter Benjamin เรียกว่า การฉวยสัมผัสทางร่างกาย (tactile appropriation) ซึ่งเราสัมผัสได้ผ่านความคิด (thinking) ด้วยดวงตาและมือในลักษณะเชิงเรขาคณิต ในกระบวนการฉวยสัมผัสทางร่างกายนี้เองก็อาจสะท้อนถึงวิธีการที่สิ่งต่าง ๆ นั้นกระทำการสัมผัสเราอย่างไรก็ตาม ในการตรวจว่าโลกสัมผัสเราอย่างไรผ่านประเด็นทางสุนทรียศาสตร์ จำต้องมุ่งเน้นไปที่การสัมผัสแบบ haptic และการมองเห็นแบบ optic หรือการรับรู้ผ่านจอประสาทตา

จากเนื้อหาทั้งหมดของบทนี้ ผู้เขียนมองว่าสิ่งที่แสดงวิธีการที่โลกสัมผัสเราได้ดีที่สุดคือการวาดภาพของจิตรกร กล่าวคือ การเข้าใจวิธีการที่โลกสัมผัสเรานั้น ไม่ได้มาจากการมองเห็นหรือการสัมผัสภายนอก หากแต่มาจากมุมมองภายในที่โลกทั้งโลกแสดงตัวต่อหน้าเขาในขณะที่วาดภาพ ดังนั้นการวาดภาพจึงไม่ใช่การแสดงสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถมองเห็นได้ หากแต่เป็นการทำให้มันมองเห็นได้ผ่านการลากฝีแปรง

บทที่ 6 Tangible Play, Prosthetic Performance เป็นบทที่ตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติทางสัณฐานวิทยาของความรู้สึก (morphology of feeling) หรือสุนทรียศาสตร์แบบสัมผัส (haptic aesthetics) ที่เรียกว่าการสัมผัสทางผิวหนัง (cutaneous touch) ผ่านการเปลี่ยนแปลง

ของการสัมผัสเชิงเส้น/สัมผัสแบบไม่แตะ (tangent) หรือรอยตัดทางร่างกาย ในฐานะสื่อทางสัมผัส 3 แบบ คือ ผิวหนัง (skin) เนื้อ (fresh) และร่างกาย (body) สื่อทางสัมผัสทั้งสามนี้มีลักษณะทางชีวภาพที่มีศักยภาพในการยืดหยุ่น (pliability) และมีศักยภาพในการขึ้นรูปได้ (plasticity) ในบทนี้ Peterson เรียกว่า ‘การพับ (fold)’ เช่นเดียวกับการพับในศิลปะการพับกระดาษ (origami) ศักยภาพดังกล่าวมีที่มาจากการที่ร่างกายทางชีวภาพของมนุษย์เปิดรับจินตนาการทางสัจฐานวิทยาแบบใหม่เพื่อต่อสู้กับข้อจำกัดที่กำหนดขึ้นเองของมนุษย์ ศักยภาพของเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถมีส่วนช่วยอย่างมากในการติดตามจินตนาการแบบใหม่ทางสัจฐานวิทยาของความรู้สึก เนื่องจากเทคโนโลยีเสนอวิธีใหม่ในการเชื่อมโยงร่างกายเข้าด้วยกัน ขยายการเชื่อมต่อระหว่างกัน และเพิ่มศักยภาพทางร่างกาย จนอาจกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีเป็นส่วนขยายทางผัสสะที่ต้องได้รับการตรวจสอบเช่นกัน ดังนั้น เพื่อที่จะตรวจสอบประเด็นนี้ Peterson แนะนำให้เราติดตามการสัมผัสผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลจากศิลปะการแสดงจากศิลปิน 3 คน ประกอบในแต่ละรอยตัดทางร่างกาย ดังนี้

ศิลปินคนแรก คือ Orlan โดยติดตามการเปลี่ยนแปลงสัจฐานวิทยาของความรู้สึกทางผิวหนังจากปฏิบัติการศิลปะแนว Carnal Art ชุด *The Reincarnation of Saint Orlan* (1990) เป็นปฏิบัติการผ่าตัดศัลยกรรมผิวหนังอย่างต่อเนื่องผ่านหน้าจอแสดงวิดีโอบันทึกกระบวนการผ่าตัด โดยปฏิบัติการชุดนี้เผยให้เห็นประเด็นด้านปรัชญาความงามที่ครอบงำโดยผู้ชาย อย่างไรก็ตาม วิดีโอการผ่าตัดเต็มไปด้วยการกรีด การพับผิวหนัง และการเย็บเพื่อตกแต่ง ในกระบวนการผ่าตัดผิวหนังเธอได้รับการวางยาชา ด้วยการบล็อกส่นหลัง จึงยังมีสติและรู้ (aware) ถึงการกรีดผิวหนังเยื่ออ่อน (incisions) รวมถึงรู้การพับทางผิวหนัง (cutaneous foldings) แต่ไม่สามารถรู้สึกได้ (feel) ถึงรอยพับดังกล่าว ในขณะที่ผู้ชมเกิดความรู้สึกร่วม (empathy) และสัมผัสการเปลี่ยนแปลงสัจฐานของผิวหนังเกินกว่าที่เธอรู้สึก

ศิลปินคนที่สอง Stelarc โดยติดตามการเปลี่ยนแปลงสัญญาณวิทยาของความรู้สึกทางเนื้อจากแนวผลงาน *Fractal Flesh* ซึ่งแนวคิดหลักของผลงานอยู่ภายใต้แนวคิดที่เชื่อว่าร่างกายของมนุษย์นั้นล้าสมัย กล่าวคือเขาเชื่อว่าการกระทำและความคิดของเราถูกกำหนดโดยสรีรวิทยาเป็นหลัก เราอยู่บนขอบเขตของปรัชญา ไม่เพียงเพราะเราอยู่ที่ขอบเขตของภาษาเท่านั้น ปรัชญามีพื้นฐานมาจากสรีรวิทยาของเรา ดังนั้น ผลงานของเขาจึงเป็นการเพิ่มอวัยวะเทียม หรือ fractal flesh ที่ทำงานด้วยการเสียบมันเข้ากับวงจรกระตุ้นกล้ามเนื้อซึ่งถูกควบคุมด้วยไฟฟ้าจากผู้ชม หลักการทำงานของมันเป็นการขยายความรู้สึก (feeling) และการสัมผัส (touch) ผสานเข้ากับผัสสะทางอากัปกริยา (proprioceptive sensations) ของเขา

ศิลปินคนที่สาม Char Davies โดยติดตามการเปลี่ยนแปลงสัญญาณวิทยาของความรู้สึกทางร่างกายจากผลงาน *Osmose* (1995) และ *Éphémère* (1998) ซึ่งเป็นศิลปะแนว virtual reality art โดยการจำลองสภาพแวดล้อมเสมือนจริงผ่านเทคโนโลยี VR การเข้าถึงผลงานของเธอทำให้ผู้เข้าร่วมเกิดความสับสนทางผัสสะ เนื่องจากการแยกกมมอง (point of view) ออกจากร่างกายที่แท้จริง (actual body) ของพวกเขา หรือที่เธอเรียกว่า ‘องค์ประธานแบบชีวะ-เทคโน (techno-bio-subject)’ ที่อยู่ในสภาพแวดล้อมเสมือนจริงผ่านการฝังตัว (immersant)

บทที่ 7 ‘Feel the Presence’: the Technologies of Touch เป็นบทที่พูดถึงเทคโนโลยีการสัมผัส (haptic technology) หรือ haptic touch ที่กำลังเคลื่อนเข้าสู่กระแสหลักลำดับที่ 3 ของวิศวกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับคอมพิวเตอร์ (human-computer interface) หลังจาก que เทคโนโลยีเกี่ยวกับภาพและเสียงได้เข้ามามีส่วนก่อนหน้านี้ ในบทนี้เป็นการย้อนสำรวจทั้งบริบทการพัฒนา การใช้งาน และความสามารถในการสร้างผลกระทบทางผัสสะ โดยเฉพาะการมีอยู่ (presence) และการมีอยู่ร่วม (copresence) ที่ปรากฏการณ์มีอยู่ระยะไกล (telepresence) ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและวัตถุ

อย่างไรก็ตาม การสำรวจประเด็นต่าง ๆ ของเทคโนโลยีการสัมผัสในบทนี้วางอยู่บนฐานแนวคิดเรื่อง aura ของ Benjamin เหตุเพราะผลกระทบของมันต่อการขยายผัสสะและความรู้สึกของผู้ใช้ที่อาจมองได้ว่าเป็นการทำทลายระยะห่างการมีอยู่จริง และความเป็นแบบฉบับของวัตถุสองทาง ในฐานะวัตถุเสมือน (virtual objects) โดยหลักการทำงานของอุปกรณ์การสัมผัสดำเนินการผ่านการสัมผัสเตือนและการมองเห็น ซึ่งการมีอยู่ของผู้ใช้เป็นลักษณะของการฝังตัว

จุดเริ่มต้นของการนำพัฒนาเทคโนโลยีการสัมผัสมาใช้ คือ ความทะเยอทะยานทางการแพทย์เพื่อให้ข้อมูลเชิงพื้นที่และผัสสะสำหรับคนตาบอด รวมไปถึงประโยชน์ทางการทหาร แต่ต่อมาได้รับความนิยมมากขึ้นในเชิงพาณิชย์ เช่น อุตสาหกรรมเทคโนโลยี วงการเกมส์ สื่อบันเทิง และอุตสาหกรรมสื่อทางเพศ ผ่านอุปกรณ์เฉพาะบางอย่างเกี่ยวกับการสัมผัส (haptics devices) เช่น โทรศัพท์มือถือ จอยสติ๊ก และอุปกรณ์ VR หรือในนวัตกรรมขั้นที่สูงกว่าทางการแพทย์ที่ใช้การผสมผสาน Visu-haptic สำหรับจำลองการผ่าตัดและตรวจสอบการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ เป็นต้น

บทที่ 8 Affecting Touch: Flesh and Feeling-With ทำหน้าที่เป็นบทสรุปของหนังสือ ดังนั้น เนื้อหาภายในบทนี้จะพาเราไปทบทวนปรากฏการณ์วิทยาแห่ง ‘การรู้สึกได้’ ที่ถูกพัฒนาเป็นแนวทางการศึกษาของหนังสือเล่มนี้ เนื้อหาในบทนี้ Peterson จงใจกลับไปพิจารณาถึงความหมายของการสัมผัสในอีกแง่มุม นั่นคือ การสัมผัสในฐานะอุปมา (metaphor) ไม่ใช่ผัสสะ (senses) เป็นความรู้สึกจากการปะทะต่อโลกของอัตวิสัย ซึ่งเป็นมุมมองธรรมชาติของการสัมผัสที่ขยายขอบเขตทางความรู้สึก อารมณ์ และมีศักยภาพในการแสดงปฏิสัมพันธ์ทางความรู้สึกระหว่างมนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ดังนั้น เพื่อที่จะพิจารณาแง่มุมดังกล่าวในบทนี้ จึงดำเนินการผ่านแนวทางการใช้การสัมผัสระหว่างร่างกายผ่านการรักษาบำบัด (therapeutic practices) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการขยายขอบเขตของ

การสัมผัสที่ฉายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างชัดเจนและลึกซึ้ง เช่น การนวดแบบสวีดิช (Swedish massage) เรกิ (Reiki) ชิอัตสึ (Shiatsu) และการบำบัดด้วยแฮปโต (hapto-therapy) ที่มีประสิทธิภาพในการฟื้นฟูการสัมผัสและประสาทสัมผัสโดยเฉพาะ การบำบัดรักษาข้างต้นถือว่าการค้นพบความสุขใหม่บนเรือนร่าง (new pleasure in the body) ในระบบทุนนิยมตอนปลายผ่านกระบวนการทำให้เป็นสินค้าของการสัมผัส (commoditization of touch)

หนึ่งในรูปแบบการนวดรักษาด้วยสัมผัสที่น่าสนใจในบทนี้คือการนวดเรกิของญี่ปุ่น โดยเป็นการนวดผ่านการถ่ายโอนพลังงานจักรวาล (ki) จากฝ่ามือของผู้นวดแบบไม่สัมผัสไปยังผู้ถูกนวดเพื่อบำบัดรักษาทางอารมณ์และร่างกาย นัยหนึ่งคือการส่งผ่านความรู้สึกเชิงบวกระหว่างบุคคลไปยังบุคคล ความน่าสนใจของแนวทางรักษานี้อยู่ที่การสัมผัสแบบไม่สัมผัส แต่ส่งผ่านถึงกันผ่านความรู้สึกร่วม รู้สึกเห็นอกเห็นใจ ซึ่งเป็นที่มาของการผ่อนคลายทางอารมณ์ นี่เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงความหมายเชิงอุปมาของการสัมผัสที่ชัดเจน

สรุปได้ว่า หนังสือเล่มนี้เน้นย้ำบริบทการหลงลืมการสัมผัสเมื่อการสัมผัสแทบจะไม่ใช่ที่พูดถึงหรือรู้สึกได้จากการเฉลิมฉลองอันยาวนานต่อการมองเห็น Peterson ซึ่งเหตุผลว่า ด้วยข้อจำกัดทางภาษาในการอธิบาย ความคลุมเครือทางการรู้สึกถึงจากการไม่มีอวัยวะสัมผัสจนทำให้สัมผัสถูกฝังลงในร่าง (embodied) ของมนุษย์ ก่อนจะหลงลืมในท้ายที่สุด อย่างไรก็ตาม จากการตรวจสอบบนฐานของปรากฏการณ์วิทยาในหนังสือ ทำให้พบว่ามียุทธวิธีทั้งเก่าและใหม่ในการทำทำความเข้าใจความรู้สึกที่มาจากการสัมผัส กล่าวคือ ในวิธีการเก่า คือ สุนทรียศาสตร์และปรัชญาคลาสสิกที่อธิบายสัมผัสได้ไม่ชัดเจน ส่วนในวิธีการใหม่ คือ การพัฒนาทางเทคโนโลยีเกี่ยวกับผัสสะต่าง ๆ รวมถึงการสหวิทยาการ ทั้งปรัชญา จิตวิทยา สรีรวิทยา ศิลปะ การแสดง และมานุษยวิทยาที่ค่อย ๆ เผยให้ตระหนักถึงการสัมผัสและคำอธิบายที่มากขึ้น

แม้ว่าภายในแต่ละบทของหนังสือเล่มนี้ต่างก็มีประเด็นที่น่าสนใจถูกพัฒนาขึ้นในบท ซึ่งประเด็นที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้นับว่ามีส่วนช่วยอย่างมากในการคลี่คลายความเข้าใจที่รอบด้านสมบูรณ์มากขึ้นเกี่ยวกับผัสสะการสัมผัส อย่างไรก็ตาม ภาพรวมของโครงสร้างเนื้อหาทั้งเล่มกลับมีความทับซ้อนกันไปมา สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการนำเอาข้อถกเถียงและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผัสสะของนักปรัชญาคนสำคัญนับตั้งแต่ยุคกรีกโบราณมาจนถึงนักปรัชญาร่วมสมัยมาเข้าร่วมสนทนากันตลอดทั้งเล่ม รวมไปถึงการใช้ตัวอย่างประวัติศาสตร์ทางปรัชญาร่วมกันเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ตัวอย่างที่เกิดขึ้นในแต่ละบท

ในส่วนถัดไปของบทความนี้ ผู้เขียนจะทำการขยายความเข้าใจเกี่ยวกับมูลเหตุแห่งการลืมหืมการสัมผัส ซึ่งได้รับการกล่าวถึงที่ละส่วนเข้าไปมาตลอดในหนังสือเล่มนี้ เพื่อรวบรวมให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น

ประวัติศาสตร์ขนบทางปรัชญากับการจ้องใจลืมหืมผัสสะการสัมผัส

ประเด็นที่ผู้เขียนนำมาขยายความเข้าใจเพิ่มเติมนี้ เริ่มต้นด้วยคำถามที่ว่า ‘เราหลงลืมความสำคัญของผัสสะการสัมผัสได้อย่างไร’ ซึ่งเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ได้สร้างคำอธิบายประเด็นคำถามดังกล่าวผ่านโบราณคดีแห่งการรับรู้และการขุดค้นประวัติศาสตร์ทางปรัชญา จนได้ข้อสรุปของคำตอบว่า เราจ้องใจหลงลืมความสำคัญของผัสสะการสัมผัสด้วยมูลเหตุที่มาจากขนบทางปรัชญาคลาสสิกและปรัชญาสมัยใหม่ มูลเหตุที่มาจากขนบทางปรัชญาดังกล่าว มีจำนวน 3 มูลเหตุสำคัญ ดังนี้

มูลเหตุแรก การจัดลำดับความสำคัญแบบลดหลั่นของผัสสะต่าง ๆ โดยผัสสะการสัมผัสอยู่ในฐานะต่ำที่สุด จากนักปรัชญากรีกโบราณอย่าง Aristotle ในงานเขียน *De Anima* ซึ่งสามารถนับได้ว่าเป็นเค้าลางริเริ่มหันหลังให้กับเอกภาพในการสอดประสานร่วมกันระหว่างผัสสะมาพิจารณาเฉพาะการทำงานแบบแยกส่วนกันในแต่ละผัสสะ มรดกมูมองเกี่ยวกับการแยกส่วนผัสสะที่ว่านี้ถูกสมทบด้วยความสำเร็จในการศึกษา

กายวิภาคของมนุษย์ของ Leonardo da Vinci จิตรกรคนสำคัญ แห่งยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (ศตวรรษที่ 17) ที่นับว่าเป็นการถอดรื้อ กล้ามเนื้อ ผิวหนัง และอวัยวะต่าง ๆ ออกจากกันอย่างสมจริงให้เห็น เชิงประจักษ์เป็นครั้งแรก

มูลเหตุที่สอง การเกิดขึ้นของระบบคิดเชิงเรขาคณิตที่แพร่หลาย อย่างมากนับตั้งแต่ยุคกลาง โดยมีรากฐานมาจากมรดกทางปรัชญา คณิตศาสตร์ของ Euclid นักคณิตศาสตร์ชาวกรีกโบราณ ซึ่งถูกยอมรับ ว่าเป็นต้นกำเนิดของเรขาคณิต ก่อนที่ต่อมากระบวนกรคิดเชิงเรขาคณิต นี้เองจะกลายมาเป็นญาณวิทยาสำคัญในการรับรู้เชิงพื้นที่-ปริมาตร แทนที่ประสาทสัมผัสทั้งห้าของมนุษย์ด้วยการพัฒนามาตรวัดวิทยาและ เครื่องมือวัดที่แน่นอนและมีเหตุผล โดยกรณีที่น่าจะช่วยให้เห็นภาพ การเปลี่ยนแปลงญาณวิทยาการรับรู้เชิงพื้นที่-ปริมาตรได้ชัดเจน คือ การรับรู้ ระยะทางสมัยก่อนที่การเดินทางไปบ้านเหนือ เดิมที่เราอาจจะรับรู้ว่าจะต้อง เดินมุ่งไปยังทิศเหนือราวชั่วโมงสองมวณบุหรีก็จะถึงปลายทาง กลายมาเป็นรับรู้ ว่าจะต้องเดินไปตามเส้นทางราวสองกิโลเมตรก็จะถึงบ้านเหนือ และการรับรู้ ขอบเขตเชิงพื้นที่ของขนาดที่ดิน เดิมที่เราอาจรับรู้ว่าจะขอบเขตที่ดินของเรา มีขนาดเท่าแมวดิ้นตาย/ช่วงศรตก มาเป็นรับรู้ว่ามีพื้นที่ 2 งานจากการรังวัด ที่ดินและการออกโฉนดกรรมสิทธิ์ นี่คือตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ เชิงพื้นที่จากการรับรู้ผ่านผัสสะไปสู่การรับรู้ผ่านการคำนวณอย่างมีเหตุผล

มูลเหตุที่สาม การเฉลิมฉลองความเป็นมนุษย์ที่มีเหตุผล เนื่อการครอบงำของปรัชญาทางศาสนาของชาวตะวันตกนับตั้งแต่ยุคเรอเนสซองส์ใน ศตวรรษที่ 18 ด้วยการหันหลังให้กับอำนาจของพระเจ้าในการกำหนดขอบเขต ความรู้และการรับรู้โลกทั้งใบเฉพาะเนื้อหาในพระคัมภีร์ เมื่อมนุษย์พบว่าความรู้ อันศักดิ์สิทธิ์จากพระเจ้า แท้จริงแล้วไม่เพียงพอในการอธิบายกิจกรรมต่างๆ ของพวกเขาได้อย่างมีเหตุผล ดังนั้น มนุษย์จึงแสวงหาปรัชญาแห่งเหตุผล ของตนเองขึ้นผ่านการปฏิวัติวิทยาศาสตร์ นั่นคือ ‘ปรัชญาวิทยาศาสตร์’

ที่เป็นทั้งกระบวนการสร้างความรู้ที่มีเหตุผลและแหล่งที่มาของสรรพวิทยาการ อันทะเยอทะยานของมนุษย์ นอกจากนี้ยังเป็นการกระตุ้นให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่พลิกแบบแผนกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการเมืองของมนุษย์ ตามมา การเกิดขึ้นของปรัชญาวิทยาศาสตร์นั้นวางอยู่บนฐานของตรรกะ เหตุผลที่สามารถอธิบายและพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้เชิงประจักษ์ ซึ่งการวางอยู่บน ตรรกะเหตุผลเชิงประจักษ์ที่วุ่นๆ ทำให้ปรัชญาวิทยาศาสตร์จำเป็นต้องกำหนด จัดเรียง และให้คุณค่าความสัมพันธ์ของผัสสะทั้งหมดขึ้นใหม่ นั่นหมายถึง การสถาปนาการมองเห็นและดวงตาให้อยู่ในฐานะอันสูงส่งกว่าผัสสะอื่น โดยทันที เนื่องจากการมองเห็นเป็นทั้งสิ่งยืนยันความจริงทางวิทยาศาสตร์ และเป็นญาณวิทยาที่สำคัญของการแสวงหาความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ กล่าวโดยง่ายคือดวงตาและการมองเห็นเป็นทั้งเครื่องมือและหลักฐานยืนยัน ความจริงที่จำเป็นต่อปรัชญาวิทยาศาสตร์นั่นเอง ดังนั้น ผัสสะการสัมผัส จากเดิมที่ถูกยอมรับว่าเป็นหนึ่งในญาณวิทยาการรับรู้ โดยเฉพาะการรับรู้ ความเจ็บปวด ระยะทาง พื้นที่ ขนาด รูปทรง พื้นผิวสัมผัส และอุณหภูมิ จึงถูกปฏิเสธความสำคัญไป ด้วยเหตุผลที่ว่า การรับรู้และความรู้ที่เกิดขึ้น จากการสัมผัสนั้นไม่ได้เกิดจากอวัยวะเฉพาะเช่นผัสสะอื่น มีความไม่แน่นอน ไม่สามารถวัดเชิงปริมาณได้ ไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างเป็นเหตุผล และด้วย ความอับจนทางภาษาในการบรรยายความรู้สึกทางสัมผัส ดังนั้น มันจึงไม่เป็น วิทยาศาสตร์

ประเมิน

ประเด็นต่าง ๆ ภายในหนังสือเล่มนี้ เป็นผลของความพยายามอย่างมาก ในการนำความสำคัญของผัสสะการสัมผัสกลับมาบนระนาบความสัมพันธ์ เดียวกันกับผัสสะการมองเห็น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบทบาทและความสำคัญ ของการสัมผัสไม่เคยถูกฝังกลบโดยประเพณีปฏิบัติทางปรัชญากรีกโบราณและ ปรัชญาสมัยใหม่อย่างสิ้นเชิง หากแต่ยังคงเป็นประเด็นถกเถียงอย่างต่อเนื่อง ที่ส่งต่อมายังปรัชญาร่วมสมัยในปัจจุบันด้วย สำหรับผู้เขียนเมื่อได้พิจารณา

ประเด็นและข้อเสนอแนะแต่ละบท นอกจากข้อเสนอเหล่านั้นจะช่วยให้สามารถติดตามและขยายความเข้าใจในประวัติศาสตร์ทางปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับผัสสะต่าง ๆ แล้ว ยังพบว่าตนเองกำลังตรวจสอบการสัมผัสของร่างกาย พร้อมทั้งขยับส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย และเปรียบเทียบการรับรู้ผ่านการสัมผัสนี้เข้ากับผัสสะการมองเห็นของตนเพื่อร่วมตรวจสอบประเด็นและข้อเสนอของหนังสือ

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดและความซับซ้อนทางภาษาในการอธิบายทางผัสสะ ศัพท์ทางผัสสะ และความเป็นปรัชญาของระบบทางผัสสะเอง รวมถึงความซ้ำซ้อนทางเนื้อหาและประเด็นที่แยกขาดจากกันไม่ชัดเจน กล่าวคือ แม้ว่าภายในแต่ละบทนำเสนอประเด็นที่ต่อเนื่องร้อยรัดกันไปตลอดทั้งเล่ม แต่กลับไม่ค่อยปรากฏความชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นภายในมากนัก ส่งผลให้การติดตามเนื้อหา การทำความเข้าใจ และการนำไปปรับใช้ของสิ่งที่เรียกว่า ปรากฏการณ์แห่ง ‘การรู้สึกได้’ ที่ Peterson พัฒนาขึ้นนั้นเป็นไปด้วยความยากลำบาก